

Inaugurale lezing Francqui leerstoel
Diversiteit en gelijke kansen in het onderwijs
4 december 2024
Universiteit Hasselt

Hardnekkige grammatica's van onderwijs(on)gelijkheid

Piet Van Avermaet

BELEID IN VLAANDEREN

Beleid in Vlaanderen

Recente beleidsnota onderwijs. Enkele citaten

- “Excellent onderwijs is de beste kennis- en kansenmachine en legt de basis voor een comfortabel leven”;
- “Nederlands leren, kennen en spreken zorgt ervoor dat de gelijke kansen die Vlaanderen biedt gegrepen kunnen worden”;
- “Het niveau van het Nederlands moet omhoog bij alle leerlingen. Dat is onmisbaar voor gelijke en eerlijke kansen van kinderen en jongeren”;

Recente beleidsnota onderwijs. Enkele citaten

- “Een verhaal van gelijke kansen creëert men tenslotte aan de start, niet aan de eindmeet. Wie die kansen met beide handen grijpt, wordt beloond”;
- “Wanneer ouders hun verantwoordelijkheid niet willen opnemen, kan het lokaal sociaal beleid de schoolbonus en de schooltoeslag rechtstreeks laten toekomen bij de school of zelf omzetten in materiële hulp voor de kinderen. Alle kinderen verdienen immers alle onderwijskansen”.

Kernwoorden

- Excellentie en kennis;
- Nederlands;
- Ouders als weerbarstige, onwillige wezens;
- Jouw verantwoordelijkheid;
- Vroeg beginnen;

Maar ook:

- Deficiëntie;
- Bestrafen;
- Effectiviteit en accountability;
- Toenemend marktdenken: reductie tot wat belangrijk is voor de markt

Wat ontbreekt?

- Analyse van ongelijkheidsmechanismen;
- De kracht van diversiteit erkennen;
- Stimuleren van diversiteitsbeleid;
- Diversiteit benutten;
- Belang van brede ontwikkeling;
- Brede visie op leren, op sterke didactiek;
- Ouders als gelijkwaardige partners;
- Meertaligheid waarderen en benutten;
- ...

EN DAT IS

VREEMD/VERONTRUSTEND/JAMMER/

SCHULDIG VERZUIM/ONTGOOCHELEND/...?

Ontgoochelend

- Men laat scholen en leerkrachten aan hun lot over;
- Men creëert spanningen in scholen;
- Men dreigt ouders weg te duwen;
- Men ontkent/negeert een hardnekkige realiteit;
- ...

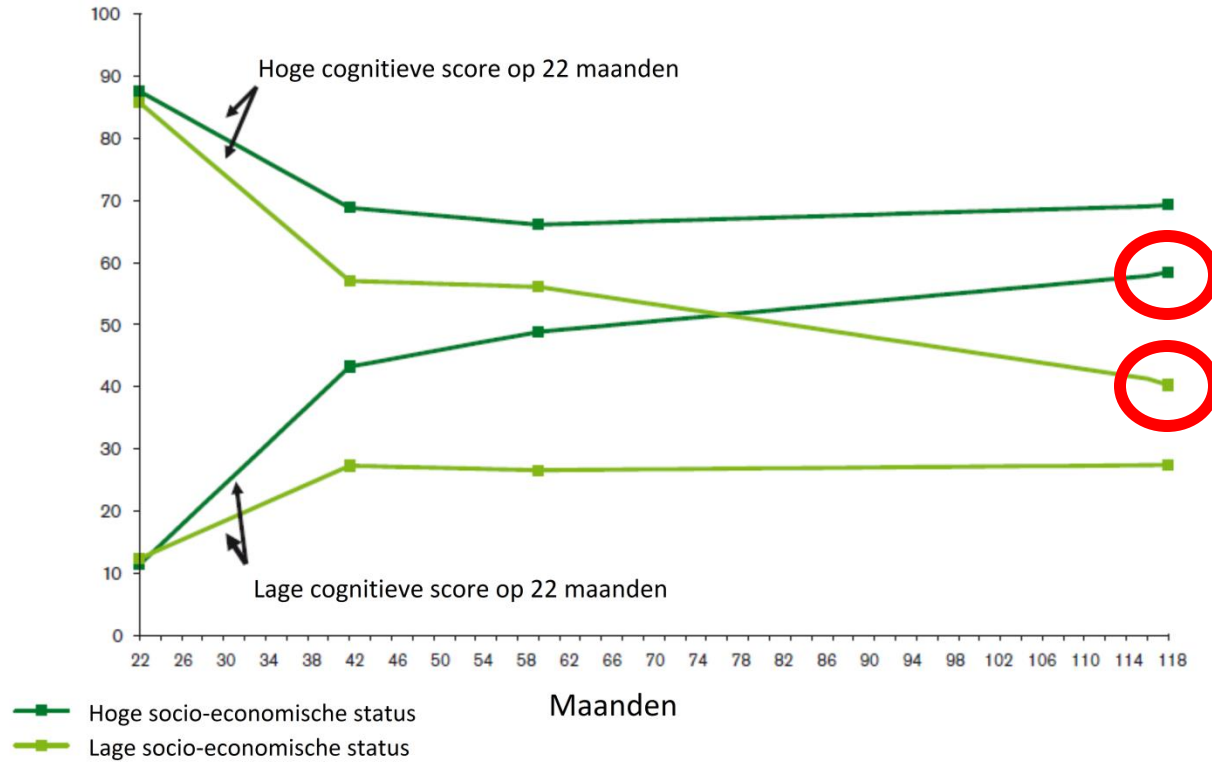
MEN NEGEERT (bewust of onbewust) TWEE ESSENTIËLE UITDAGINGEN IN ONDERWIJS

Twée met elkaar verbonden onderwijsuitdagingen

1. Omgaan met (talige) diversiteit en het creëren van inclusief krachtig onderwijsbeleid en klaspraktijken;
2. Terugdringen van sociale en culturele ongelijkheid.

Hardnekkig en weerbarstig

Gemiddelde positie
in de verdeling van
testscores

Hoe komt dit?

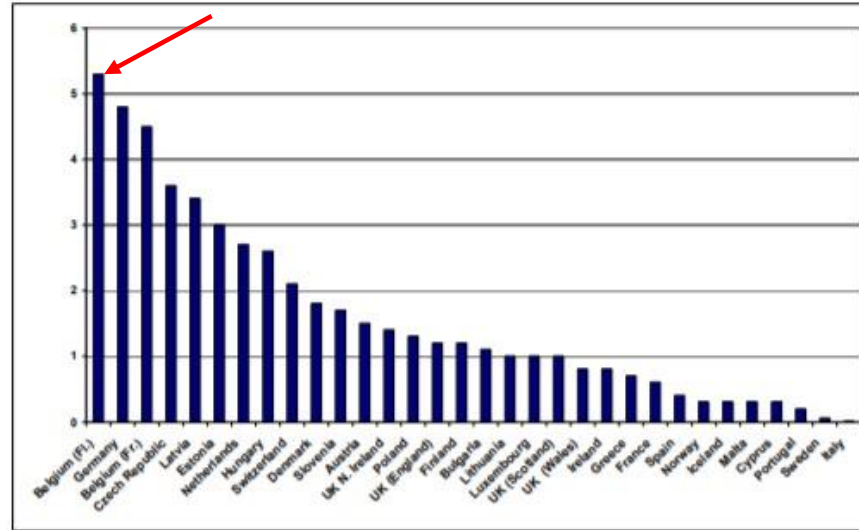
- Verschillende verklaringen:
 - Materiële, historische, intergenerationele, structurele, ...;
 - MAAR ook diepere systemische mechanismen in ons onderwijs;
 - Dit zijn hardnekkige grammaticafouten;
 - De grammatica van onderwijs doet alsof er geen diversiteit is (kinderen die met verschillende rugzakken binnenstromen);
 - En als we verschil (h)erkennen zien we het vaak als een deficit/tekort en blijven we vaak opteren voor klassieke recepten.

GRAMMATICAFOUTEN

Segregatie

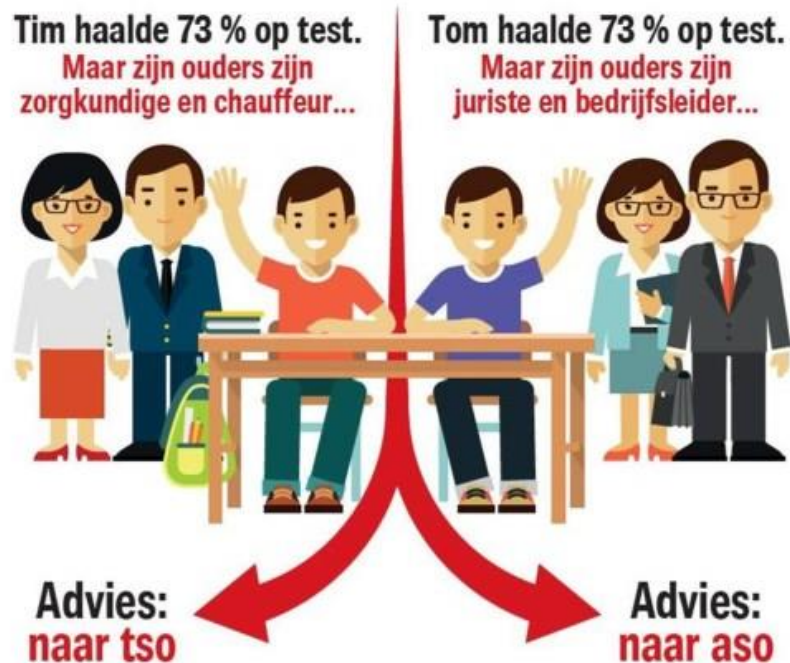
- *“Segregation is embedded in the Flemish education system, although there is no empirical evidence of its benefits. Rather, it is a normative choice.” (De Schauwer, Van de Putte en de Beco, 2019)*

Figure 2.5. Pupils in special schools and classes as a % of the total school population in each European country

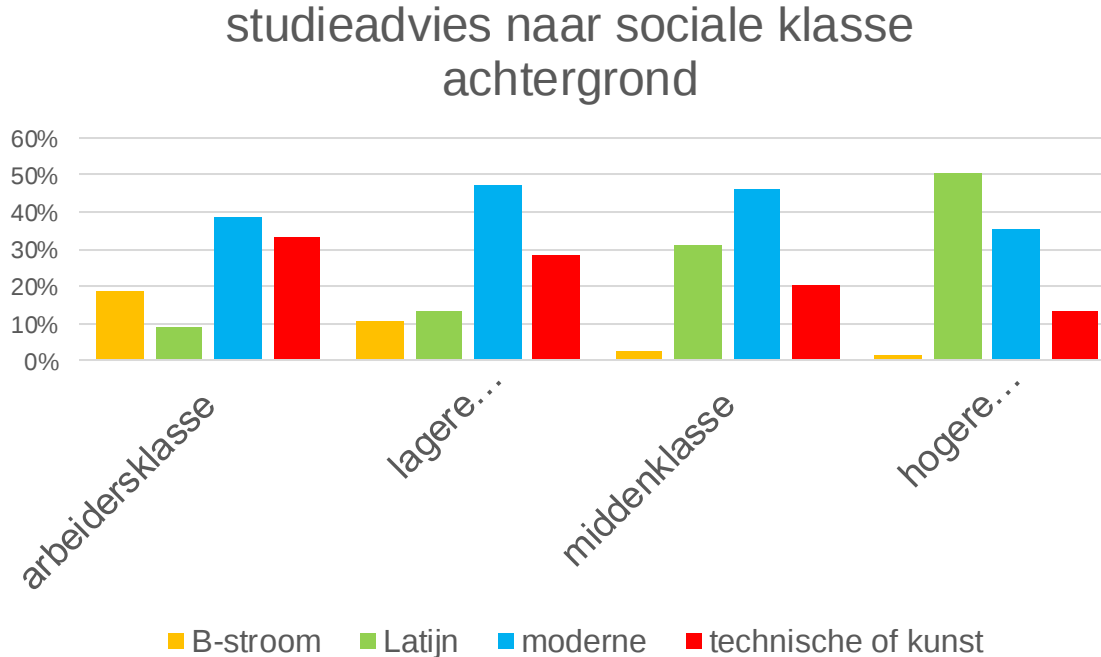
Source: European Agency for Development in Special Needs Education, Country Data 2010

Transities

© Het Nieuwsblad 26/01/2018

Advies leerkrachten

'Accountability' ouders

'Accountability' ouders

- Negatieve effecten als ouders enkel controlerend optreden;
- Effect van oudercontacten zijn veel minder sterk, vaak niet-significant of vallen soms zelfs negatief uit;
- Ouders straffen of 'blaming' heeft niet gewenste effect;
- Ouders kunnen vaak vertaalslag niet maken van input school naar ondersteuning thuis.

De 'hoe vroeger, hoe beter' paradox

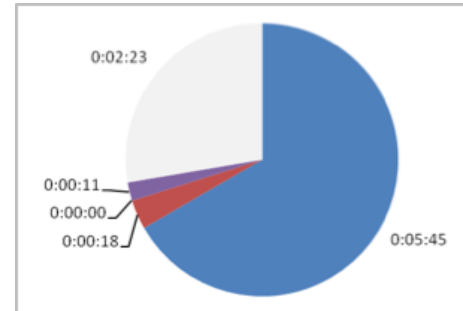
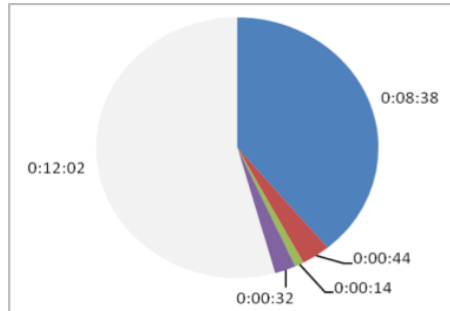
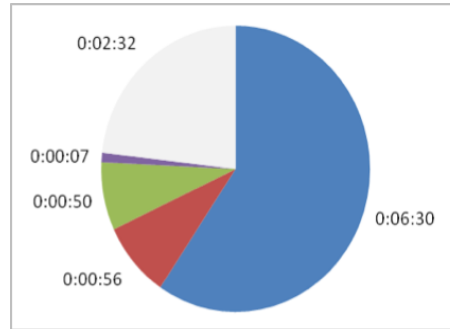
Gelijke kansen vanaf de kleuterschool zijn cruciaal!

- Dichten van de (kansen)ongelijkheidskloof;
- Verhogen participatiegraad (kwantiteit) op een dwingende manier;
- Assumptie: meer kansen om (Nederlands) te leren en dus later schoolsucces;
- Daar is veel voor te zeggen, maar effecten vanaf 4 jaar, daaronder verwaarloosbaar (Sierens et al., 2019);
 - Licht positief effect op WO
 - Geen effect op begrijpend lezen
- Bovendien bijna nergens ter wereld zo goed uitgebouwd kleuteronderwijs en zo hoge participatiegraad.

In Vlaanderen hebben we een unieke voorsprong,...
..., maar de ongelijkheid is hardnekkig.

Weinig taalproductie
(rood):

- Kring gem. 10 min
- Koek & fruit gem. 22 min
- Jas gem. 08 min

TAAL: de magische toverstaf

- “Taal” wordt vaak als enige verklarende factor naar voor geschoven.
- Negatieve effecten:
 - Doorverwijzingen/oriëntering
 - Waterval
 - Zittenblijven
 - Exclusief taalbadmodel/pull-out klassen
 - Bannen van thuistalen

Te enge beleidsvisie?

- “exclusief taalbadmodel” weinig effectief
- een veelheid aan andere verklarende factoren voor ongelijkheid in onderwijs (onderwijsbaarheidscultuur; futiliteitscultuur; tracking; leiderschap; krachtige leeromgeving; hoge verwachtingen; co-teaching; feedback; ...);
- Taalverwerving is een langdurig proces (gedeelde verantwoordelijkheid)
 - Dagelijkse taal: gem. 2 jaar
 - Schoolse taal: gem. 5-8 jaar
- Winst zit niet zozeer in aanwezigheid, maar in de kwaliteit van de talige interactie;
- Schooltaal cruciaal voor schoolsucces: gecontextualiseerd leren.

Leerlingen apart nemen

- Snel en apart taalbadmodel gaat in tegen inzichten over processen van tweede taalverwerving van de laatste 20 jaar;
- “Systematische ‘pull-out’ klassen blijken niet echt succesvol” (Karsten et al.,2006);
- "Jonge nieuwkomers in aparte taalbadklassen is niet echt te verantwoorden.” (Groothoff,2020);
- Saunders, Goldenberg & Marcelletti (2013) pleiten voor een mix van doelgerichte LOI lessen voor kortere periodes van de dag, bij voorkeur inclusief in de ‘mainstream’ klas.

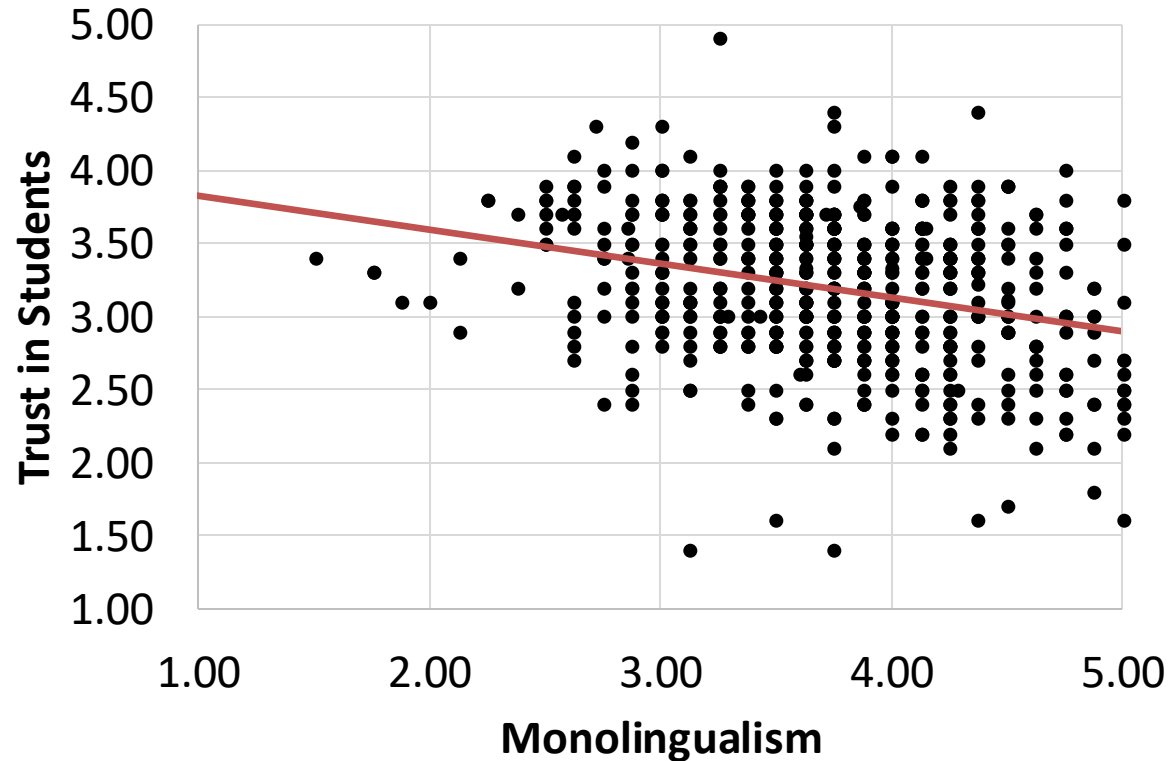
Nederlands en meertaligheid leven op gespannen voet

- Eén keerzijde van de medaille wordt gezien als de legitieme (niet-onderhandelbare) norm en de andere als afwijkend:
- Leren enkel via de ‘dominante’ taal is de legitieme norm: Een **Nederlands exclusief taalbadmodel**;
- **Meertalig onderwijs** als de afwijkende norm en contraproductief voor leren (let wel: MT dubbele standaard)

Dus, aan de ene kant wordt ‘taal’ naar voor geschoven als de oplossing, de panacee voor sociale ongelijkheid en aan de andere kant staat ‘taal’ leren en kansen in de weg, het vileine.

De eentalige paradox

(Pulinx, Agirdag & Van Avermaet, 2014)

HOE KOMT DIT?

1. Normatieve en niet-negotieerbare educationele grammatica's

- Traditionele grammatica's van onderwijs worden nog te weinig in vraag gesteld (jaarklassensysteem; één lkr/één klas; harde scheiding leren en evalueren; kennisconstructie opgedeeld in aparte vakken; ...);
- Veranderingen in de periferie van onderwijs, niet tot in de kern.

2. De (il)legitimiteit van symbolisch kapitaal

- Voornaamste taak van onderwijs: verwerven van competenties om in maatschappij te kunnen functioneren;
- Onderwijs is hierin niet de enige actor;
- In bepaalde sociale omgevingen worden meer vaardigheden, meer kennis, etc. ontwikkeld dan in andere, of ze hebben er meer legitimiteit (klasse-normativiteit);
- Compenseren voor deze ongelijke kansen en 'de-hiërarchiseren' van symbolisch kapitaal is een specifieke emancipatorische taak van onderwijs;
- Onderwijs moet er naar streven dat kansen van kinderen/jongeren in de samenleving niet alleen afhangen van de kansen die ze van thuis meekrijgen.

3. Spanning structure – agency

- Het 'probleem' en verantwoordelijkheid wordt vooral bij de 'agent' (i.e. het kind en de sociale omgeving, de ouder) gelegd;
- Bepaalde groepen/individuen hebben nauwelijks agency in context van onderwijs;
- Er wordt nauwelijks gekeken naar de interactie tussen het systeem en het individu.

4. Binair denken

- Ons denken over onderwijs is overwegend binair, en derhalve polariserend/gepolariseerd;
- Waarbij de ene kant als de legitieme (niet onderhandelbare) norm wordt beschouwd en de andere als de afwijkende, deficiënte;
- Voorbeelden:
 - Excellent – eerlijk (equity)
 - Deficit – differentie
 - Expliciet – impliciet
 - Kennis – vaardigheid (pretpedagogie)
 - Nederlands – meertaligheid;
 - Formeel – informeel
 - Thuis – school
 - Testen – assessment
 - ...
- Bepaalde frames worden versterkt en uitvergroot

5. Omgaan met diversiteit en heterogeniteit

- We zien diversiteit en heterogeniteit als een probleem;
- We vinden het moeilijk om om te gaan met heterogeniteit; opteren bijna exclusief voor divergerende vormen (homogeniseringssyndroom); weten niet hoe we convergerende vormen van omgaan met heterogeniteit moeten vorm geven;
- We thematiseren ongelijkheid en diversiteit.

6. Hoe ik (onbewust) kijk naar leerlingen (beliefs)

- Omgaan met diversiteit / meer inclusief werken
- → vereist niet zozeer nieuwe praktijken
- → vraagt om het bekijken van bestaande praktijken vanuit een andere lens / filter

BLACK & WHITE

HAPPY

SOFT

Attitudes functioneren als een soort filter

ALIEN

MINDBENDER

NEGATIVE

Attitudes beïnvloeden de opportuniteiten die je ziet in de klaspraktijk om aan diversiteit tegemoet te komen

ATOMIC

PARTIAL FOCUS

VINTAGE

Opvattingen als startpunt om praktijken te veranderen

HOE PAKKEN WE DE UITDAGINGEN NU AAN?

Hoe pakken we uitdagingen nu aan?

- Conditioneel
 - koalatest
- Deficiëntie
 - (taal)achterstand
- Kumbaya
 - 'Week van de diversiteit'
 - Meertalige liedjes zingen
- Blaming the victim
 - Ouderbetrokkenheid
 - Taalgebruik thuis
- Interne outsourcing
 - De diversiteitscoach
 - Pull-out klassen; bijspijkerklassen
 - zomerklassen
- Periferie
- Gefragmenteerd

Fragmentitis!

- Segregatie
- Cognitieve kloof
- Transitie
- Ongelijkheid
- Excellentie
- Armoede
- ASS
- ADHD
- Geletterdheid
- Ouderbetrokkenheid
- Accountability
- ...

KORTOM

- Ons fundamenteel denken over diversiteit en onderwijs **ontkent diversiteit** als uitgangspunt;
- We erkennen **diversiteit**, maar blijven het moeilijk vinden om het **als de norm** in onderwijs te beschouwen;
- We erkennen diversiteit, enkel als conditie tot inpassing. Waardoor het meteen wordt **gedevalueerd tot afwijking**, handicap, achterstand, probleem, ...

“...if you are not like everybody else, then you are abnormal, if you are abnormal, then you are sick. These three categories, not being like everybody else, not being normal and being sick are in fact very different but have been reduced to the same thing”

Michel Foucault

NAAR EEN ANDERE AANPAK

Twee kernuitdagingen voor onderwijs

Uitgaande van het gegeven dat diversiteit de norm is

1. Omgaan met (talige) diversiteit en het creëren van inclusief krachtig onderwijsbeleid en klaspraktijken;
2. Hardnekkig en weerbarstig probleem van sociale en culturele ongelijkheid.

Twee centrale doelen

- De school is een publieke ruimte waar men diversiteit niet kan of mag negeren;
- Twee doelen:
 - Leren voor diversiteit: kritisch multiculturalisme;
 - Leren in diversiteit: diversiteit benutten en sociale ongelijkheid terugdringen (pedagogie van diversiteit).

- Weg van een beleid voor elk probleem, uitdaging, kind, ...
- « hoofdtak » <-> aanpakken van al deze uitdagingen
- Drastische shift nodig naar een meer inclusief kwaliteitsvol onderwijsbeleid dat focust op de basics, de kern en op het verhogen van de onderwijskwaliteit en waarbij diversiteit als feitelijkheid, norm, meerwaarde en bron voor leren wordt genomen.

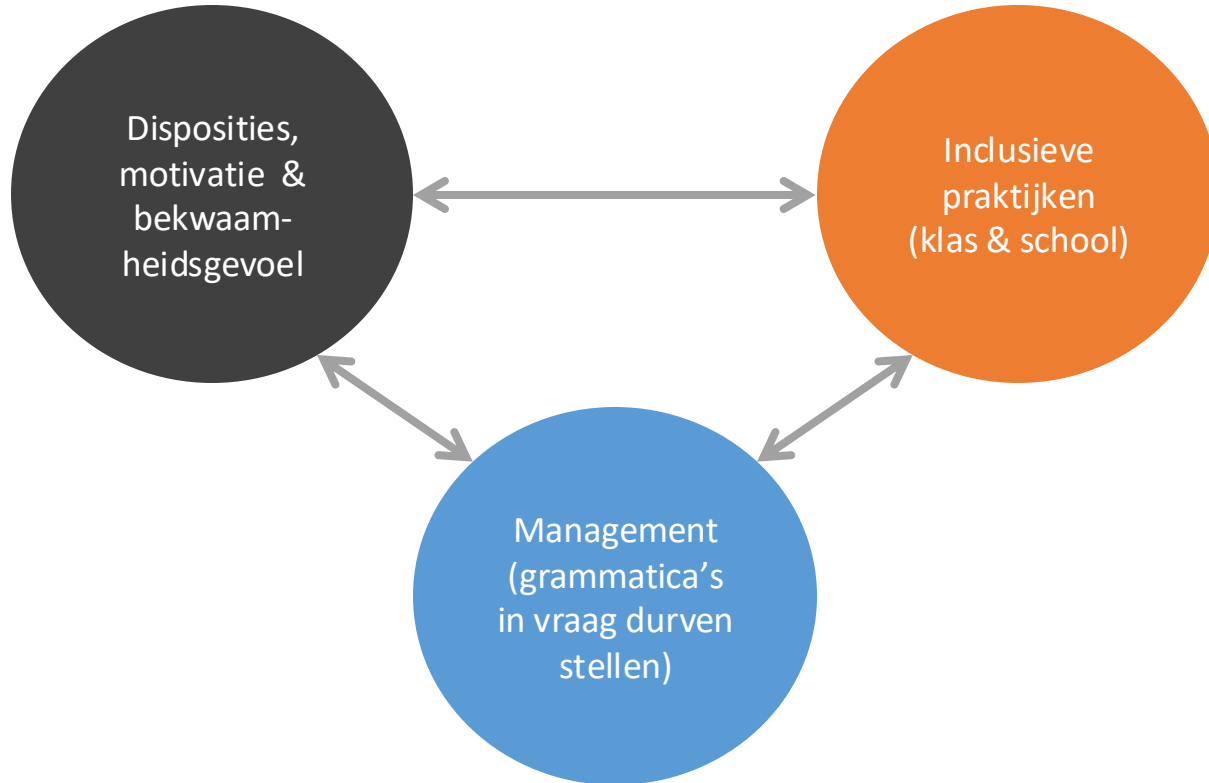
De kracht van een inclusief diversiteitsbeleid

- Een realiteit
- Geen thema
- Kern/uitgangspunt/kracht voor de maakbaarheid van een samenleving
- Motor voor maximale participatiekansen voor iedereen

Een inclusief diversiteitsbeleid

- **Drastische shift is nodig naar inclusief diversiteitsbeleid dat focust op de basics:**
 - Krachtige didactiek/pedagogiek;
 - Brede evaluatie;
 - Verticale en horizontale transitie's;
 - Taal(leren) en talige diversiteit;
 - Beliefs (inclusief vooroordelen die leiden tot intentionele en niet intentionele discriminatie en racisme) , kijken en praktijk;
 - Beleid rond armoede (e.g. schoolkosten);
 - Gedeelde verantwoordelijkheid (school-ouders-leerlingen);
 - Reflecteren & professionaliseren om met diversiteit en ongelijkheid om te gaan.

Een inclusief diversiteitsbeleid

Enkele beleidsreflecties

Enkele beleidsreflecties

1. Ontwikkel en implementeer een inclusief diversiteitsbeleid op school- en klasniveau;
2. Ontwikkel een inclusief diversiteitsbeleid samen met en gedragen door iedereen (leerkrachten, leerlingen en ouders)
3. Opteer voor een discours dat leerlingen, leerkrachten en ouders verbindt, waarbij de (talige) diversiteit als een realiteit wordt omarmd en als een kracht voor leren wordt gezien;
4. Investeer in het creëren van schoolbrede krachtige (taalrijke) leeromgevingen die het leren van leerlingen voortdurend versterkt;

Enkele beleidsreflecties

5. Waardeer, erken, respecteer, representeer de (talige) diversiteit op school en maak ze zichtbaar;
6. Ontwikkel een beleid dat en een klaspraktijk die de meertalige repertoires van leerlingen benut voor leren (o.a. geletterdheidsontwikkeling) en 'assessment';
7. Werk voortdurend aan en versterk de disposities, 'beliefs', 'professional vision', zelf-effectiviteit en situatie-specifieke vaardigheden van leerkrachten-teams om de leerkansen van kinderen te maximaliseren.

SAMENVATTEND

Centrale ingrediënten voor excellent en eerlijk 'diversity proof' onderwijs

- Diversiteit als de norm, de kern van onderwijs (in het beleid en tot in de didactiek);
- Inclusieve leeromgeving als uitgangspunt voor krachtige didactiek;
- Diversiteit waarderen en benutten en vooroordelen aanpakken;
- Het binaire overstijgen;
- Hoge verwachtingen van alle leerlingen;
- Iedereen laten excelleren;
- Hechte teams en samenwerking met externen;
- Kwaliteit van talige klasinteractie;

Centrale ingrediënten voor excellent en eerlijk 'diversity proof' onderwijs

- Inclusief, kwaliteitsvol en volgehouden talenbeleid:
 - Taal als vehikel waarmee kennis wordt geconstrueerd;
 - (multimodale) geletterdheid en leesvaardigheid;
 - meertaligheid;
- Sterk, kwaliteitsvol en breed assessmentbeleid;
- Gedeelde verantwoordelijkheid: leerlingen-ouders-school;
- Continue professionalisering;
- Monitoring en (zelf)reflectie;
- Sociale ongelijkheid terugdringen.

Een leer-, klas- en schoolklimaat met maximale ontwikkelingskansen voor ALLE kinderen.

Inaugurale lezing Francqui leerstoel
Diversiteit en gelijke kansen in het onderwijs
4 december 2024
Universiteit Hasselt

DANK U

piet.vanavermaet@ugent.be